

alá hozni egy politikai alkut annak érdekében, hogy megmentse a Musarraff-rezsimet, és tanúja volt annak, hogy az végül a szó szoros értelmében a szeme láttára robban fel. A könyv kijózanító emlékeztető arról, hogy miért nem szabadna ma Amerikának katonai diktátorokhoz ragaszkodnia muszlim országokban.

(*Lawfare*)

Ian Johnson

Álmok egy másféle Kínáról

Orville Schell and John Delury: Wealth and Power: China's Long March to the Twenty-First Century (Random House, 2013, 478 oldal),

Timothy Beardson: Stumbling Giant: The Threats to China's Future (Yale University Press, 2013, 517 oldal),

Juan Pablo Cardenal and Heriberto Araújo: China's Silent Army: The Pioneers, Traders, Fixers and Workers Who Are Remaking the World in Beijing's Image (Crown, 2013, 350 oldal),

Noah Feldman: Cool War: The Future of Global Competition (Random House, 2013. 201 oldal),

Hugh White: The China Choice: Why We Should Share Power (Oxford University Press, 2013, 191 oldal) és

William A. Callahan: China Dreams: Twenty Visions of the Future (Oxford University Press, 2013, 212 oldal)

című könyveinek bemutatása

2012 novemberében Hszi Csin-ping, a Kínai Kommunista Párt újdonsült főtitkára arra kérte polgártársait, hogy segítsenek a nemzeti megújulás „kínai álmának” megvalósításában. Beszédét, amelyben a fenti kérés elhangzott, sokan mérföldkönek tekintik az új vezetés gondolkodásában, különösen azért, mert Hszi a területi követeléseket erőteljesen védelmébe vevő politikát folytatott, és felszólította az Egyesült Államokat, hogy építsen ki „egy új típusú

nagyhatalmi kapcsolatot” Kínával. Az ilyen és ehhez hasonló megnyilvánulások, cselekedetek – amelyek egy évtizeddel ezelőtt, amikor még Kína a mainál sokkal kisebb, kevésbé fontos globális játékos volt, elképzelhetetlenek lettek volna – szolgáltak bizonyítékkául annak, hogy Hszi tényleg meg kívánja valósítani az álmát.

Hszi nagy gonddal választotta meg azt a „színteret”, amelyen az említett felhívást közvettette. A dolog nem a parlament egyik ülésén vagy a főtitkár valamelyik külföldi útja során történt, hanem akkor, amikor Hszi meglátogatta a Kínai Nemzeti Múzeum egyik kiállítását. A Tienanmen tér keleti végén található múzeumot 1959-ben adták át, de a kapui azóta többször voltak zárva, mint nyitva, miközben az egymást követő vezetők azon civakodtak, hogy mit is kellene bemutatni benne. Egy német építészeti cég tervei alapján átalakították és kibővítették a múzeumot, amely 2011-ben, immár mint a világ legnagyobb múzeuma nyílt meg újra a látogatók előtt.²

A múzeum egyik állandó kiállítása „Az út a megújuláshoz” címet viseli; ez volt az a bemutató, amelyet Hszi Csin-ping is meglátogatott. A kiállítás egy olyan történetet mesél el, amiről minden kínai gyerek tanul az iskolában. Kínát a 19. század közepétől kezdve száz éven át újra és újra megalázták a kívülállók, és jó szándékú hazafiak bátor (de elhibázott) kísérletei ellenére csak akkor tért igazán vissza a helyes pályára, amikor a kommunisták 1949-ben átvették a hatalmat. Ettől kezdve az ország egyre erősebb és erősebb lett: ez a kommunista akarat és ideológia elkerülhetetlen győzelme. Ez a kiállítás volt az a háttér, ami előtt Hszi kijelentette: „Úgy gondolom, hogy a kínai nemzet nagy megújításának megvalósítása a legnagyobb kínai álmom modern időkben.”³

Sok vitát váltott ki az, ahogy Hszi a kínai álmot megnevezte. Bár első ránézésre úgy tűnik, hogy a szlogen közvetlenül az „amerikai álmom” kínai változata, valójában szinte az ellentéte az életről, a szabadságról és a boldogság kere-

² Lásd: Ian Johnson: *At China's New Museum, History Toes Party Line*. *The New York Times*, 2011. április 4.

³ Lásd: *CPC Leaders Visit 'Road to Revival'*. Xihuanet.com, 2012. november 30.

séséről szóló amerikai álomnak. A felsoroltak ugyanis személyes célok, amelyek helyébe Hszi víziójában egy kollektív, nemzeti törekvés lépett. A *The Economist* egyenesen azt állította, hogy Hszi kijelentése egy néhány héttel azelőtt Thomas Friedman, a *New York Times* rovatvezetője által közzétett felhívás visszhangja. Friedman azt mondta, hogy Kínának kell egy saját álom, egy saját, az amerikai álomhoz hasonló vezérelv.⁴ (Az igazat megvallva Friedmannek inkább a környezetvédelem járt az eszében, amikor ezt írta, azt remélve, hogy Kínában nem alakul ki az Egyesült Államokra jellemző elővárosi terjeszkedés és energiaétvágy.) Az utópisták talán csalódtak Hszi víziójában, ám ahogy arra Orville Schell és John Delury rámutat *Wealth and Power (Vagyon és hatalom)* című új könyvükben, pontosan ez a nemzeti *gloire* iránti vágy volt az, ami közel két évszázadon át hajtotta a kínai gondolkodókat.

A könyv címe a kínaiul vagyont és hatalmat jelentő *fucsiang* (pinyin átírással: *fuqiang*) szóra utal, amit a szerzők a Kínát a 19. század eleje óta irányító emberek mögötti vezérelvként azonosítanak. Schell és Delury kínai gondolkodók, aktivisták és vezetők tizenegy tagból álló sorozatát mutatja be stílusosan megírt, provokatív könyvükben. A szerzők szerint a könyv alapötlete egy egyszerű, de fontos kérdésből származik: „Hogyan vált Kína környörtelen megaláztatásból és elmaradottságból álló modern kori történelme [...] hirtelen egy ilyen sikertörténeté?” A válasz egy „folytatólagos küldetés” a gazdagság és a hatalom megszerzésére. A könyvben bemutatott alakok – írók, forradalmárok, sőt még egy özvegy császárné – nézőpontján keresztül látjuk, hogy Hszi álma határozottan ezeknek az elődöknek a nyomdokain jár.

Az, hogy ezt jelölik meg – szerintem helyesen – az elmúlt közel kétszáz év uralkodó diskurzusaként, lehetővé teszi a szerzőknek, hogy több fontos megállapítást tegyenek. Az egyik ilyen

megállapítás az, hogy más forradalmakkal ellentétben a kínai nem idealista okokból (mint pl. a szabadság) indult, hanem haszonelvű célokból (a nemzeti dicsőség helyreállításáért). A szerzők szerint a *liberté, égalité, fraternité*, azaz a szabadság, egyenlőség, testvériség kínai változata a „gazdagság, erő és becsület” volt. Innen ered az a környörtelen pragmatizmus is – mindent a kívánt eredményért –, amit az ember ma láthat. Valóban sokkolóan hatott, hogy Teng Hsziao-ping megvált a kommunista ideológiától, ám Teng határozottan a korábbi vezetők iskolájába tartozott, akik az azt megelőző évtizedekben kipróbálták a kommunizmust, a fasizmust és a tekintélyuralmat. Számos emlékezetes mondatuk közül az egyikben a szerzők úgy fogalmazzák, hogy Kína „sorozatos gazdasági, szellemi, kulturális és politikai szervátültetéseken” ment keresztül.

E narratíva hagyományos kezdete nem egy dicsőséges forradalom, hanem a megaláztatás: az ópiumháborúban elszenvedett vereség. Azonban Schell és Delury egy árnyaltabb változatát mutatja be az eseményeknek, a történetet korábban, a 19. századi eleji gondolkodóval és tisztviselővel, Vej Jüannal kezdve. Vej már az ópiumháború előtt úgy gondolta, hogy a Csing-dinasztia hanyatlak, és az államvezetés egy régi kínai iskolája, a legizmus felé fordult megoldásokért. Úgy vélte, hogy a kormánynak szüksége van arra, hogy modernizálja és fejlessze a hadsereget, ösztönözze a kereskedelmet és szigorú törvényekkel tartsa fenn a rendet. Ahogy Schell és Delury írja: „A prioritások és elvek listája néha háborzongató hasonlóságot mutat a tekintélyelvű, állami irányítású kapitalizmus mai »kínai modelljével.«”

Vej volt az, aki – szakítva a korábbi világképekkel, amelyek Kína központi szerepét és fölényét hangsúlyozták – megírta a Nyugat terjeszkedésének és annak a térségre gyakorolt hatásainak első realizmtikus értékelését. Vej egyébként érdekes személyiség, és megdöbbentő, hogy még egyik munkáját sem fordították le teljes egészében angol nyelvre, így a könyvet már csak emiatt az egyetlen fejezet miatt is érdemes fellapozni.

A *Wealth and Power* másik fő alakja Feng Kuj-fen (1809–1874). Valószínűleg ő alkotta meg az „ön-erősítés” fogalmát, ami az elkövet-

4 A *The Economist Chasing the Chinese Dream* című elemzése, 2013. május 4. Később a lap *The Role of Thomas Friedman* című blogbejegyzés is foglalkozott ezzel a kérdéssel (2013. május 6.). Az eredeti Friedman-cikk *China Needs Its Own Dream* címmel jelent meg a *The New York Times*, 2012. október 3-ai számában.

kező évtizedek vezérmotívumává vált. Feng arra szólította fel Kínát, hogy szelektíven vegyen át bizonyos dolgokat a Nyugattól, és vitathatatlanul ez volt az az irány, amit Kína követett az elmúlt másfél évszázadban. Feng gondolatai a könyv egy másik témáját is tükrözik: a feszültséget a technokrata jellegű javítgatások elfogadása, illetve a politikai és ideológiai rendszerben való mélyebb változások között. Feng megjegyezte, hogy a Nyugat erejének jelentős része abban rejlik, hogy a kormányok elszámoltathatóak az emberek felé. Bár hitt abban, hogy a császárnak jogában áll uralkodni, azt javasolta, hogy vegyék át a falusi demokráciát és a nyílt költségvetési folyamatokat – két reform, amelyekről az elmúlt évtizedekben a kommunista párt is sokat vitázott, de még mindig nem valósultak meg.

A folytatásban megjelennek a talán számunkra is jobban ismert alakok. Találkozunk Ce-hszü özvegy császárnéval, valamint a nagy publicistával és gondolkodóval, Liang Csi-csaóval, aki átvette a japán eredetű „destruktívizmus” kifejezést, ami később, a 20. században kísérleties visszhangot szerzett magának.

Az évtizedeken átvonulva nyilvánvaló a vágy, hogy megpróbáljanak valamit, bármit, tenni. De mint mindig, az egyesítő tényező az erős állam. A Csing-dinasztia megdöntésében segédkező Szun Jat-szen ideológiája tartalmazott emberi jogokat, de még ő is úgy tekintett ezekre, mint olyan szükségszerűségekre, amelyek erősítik az országot, és nem természetadta jogokra, amelyek ellensúlyozhatják az államhatalom túlkapásait. Többnyire azzal érvelt, hogy a kínaiaknak nagyobb fegyelemre van szükségük ahhoz, hogy ellensúlyozzák azt, amit évszázadok gyenge kormányzása elrontott.

Egy másik közös vonás, amit a kötetben megjelenő legtöbb befolyásos kínai oszt, az a vágy, hogy megmentse Kína ősi hagyományait. Ez olyasvalami, ami a világon mindenütt közös a modernizáció brutális logikájával szembesülők emberekben. Még a Csen Tu-Hszühoz hasonló korai kommunisták is remélték, hogy fenn tarthatnak bizonyos hagyományokat, csakúgy, mint a Lianghoz hasonló „destrukcionista”k. Sokan ezek közül a radikális reformerek közül

először arra gondoltak, hogy teljesen eltörlik a múltat, aztán megváltoztatták véleményüket. Kezdetben hajlandók lettek volna bármire, de később visszafogták magukat.

A kivétel Mao volt, aki úgy vélte, hogy a korábbi reformerek nem mentek elég messzire a hagyományos gondolkodás és kultúra elleni támadásában. Mao két fejezetet kap, és ez az a része a könyvnek, ahol egy kicsit elbizonytalanodik az olvasó. A szerzők érvelése szerint Mao tevékenysége szükséges volt Teng reformjai számára, és Mao rakta le az alapjait a későbbi gazdasági felemelkedésnek. A Tienanmen téren álló Kínai Nemzeti Múzeumban Maónak a három évtizedes uralmát az „építkezés” időszakának nevezik; olyan időszaknak, amikor az országhatárok biztonságban voltak, az infrastruktúra épült és a nehézipar fejlődött.

Schell és Delury is Mao uralmának szükségessége mellett érvel, teljesen más szempontból. Bírálják őt az erőszaka és brutalitása miatt, de azt mondják, hogy Mao oly nagy részét zúzta szét a kínai társadalomnak, hogy egy szinte teljesen megtisztított, „zöldmezős telket” hagyott maga után Teng gazdaságfejlesztése számára. A leggyakrabban használt kifejezés a „teremtő rombolás”, ami szándékosan visszahangozza Joseph Schumpeter osztrák-amerikai közgazdászt, aki azt mondta, hogy bizonyos vállalatok és iparágak elpusztítása a kapitalizmusban új, hatékonyabb gazdasági élethez vezethet. Kínára alkalmazva ez azt jelentette, hogy Mao eleget irtott ki valami nem hatékonyból – a hagyományos kínai kultúrából – ahhoz, hogy az új növekedés szárba szökkenhessen:

„A történelem hideg szemüvegén keresztül nézve azonban lehet, hogy éppen Mao kompromisszumot nem ismerő nihilizmusának épp ezek az időszakai voltak azok, amelyeknek végre sikerült elérniük azt, amire egyik korábbi reformer vagy forradalmár sem volt képes. Nevezetesen egy eléggé erőteljes rombolást Kína „régii társadalmán” ahhoz, hogy végre megszabadítsák a kínaiakat hagyományaik terheitől. Így nézve Mao brutális átmeneti szakasza talán az elengedhetetlen, bár paradox feltétele volt Kína későbbi fellendülésének Teng Hsziao-ping idején...”

Be kell vallanom, hogy mély szkepticizmussal fogadom ezt az érvelést. Az egyik probléma az, hogy feltételezi, a hagyományok kárára voltak a fejlődésnek, és megsemmisítésük szükséges volt ahhoz, hogy – ahogy a szerzők fogalmaznak – „végre semlegesítsék a modernizációra nehezedő húzóerejüket”. Magától értetődik, hogy a modernizáció minden olyan országban rombolta a hagyományokat, amelyet megérintett, de egyes országok – gondolhatunk itt Japánra, Dél-Koreára és főként Tajvanra – sokkal több hagyományukat tartották meg, mint Kína, és mégis modernizálódtak. Nem világos, hogy a hagyomány milyen aspektusai voltak annyira rosszak, hogy szükség volt a megsemmisítésükre, és közülük melyeket megsemmisített meg Mao.

Az érvelés azt is feltételezi, hogy Mao előtt Kína zsákutcába jutott, és hogy alapvetően szükség volt egy Maóra, mert másként nem lehetett volna modernizálni az országot. Sokáig ez volt a hagyományos nézet, ma azonban sok történész már úgy gondolja, hogy a II. világháború előtti kínai nacionalisták nagyon jó úton haladtak ahhoz, hogy korszerűsítsék Kínát, és valószínűleg hatalmon maradtak volna, ha a japánok nem támadnak az országra. Schell és Delury tisztaban van ezzel az érveléssel, és a fejlődés egy „arany évtizedéről” tesznek említést a Csang Kaj-sekről szóló fejezetben, de nem viszik végig annak következményeit. Ha Csang és a nacionalisták sikeresek voltak, akkor miért volt Mao rombolására szükség?

Sokkal inkább úgy tűnik számomra, hogy a szerzők könnyebben ábrázolhatták volna úgy a Mao-éveket, hogy azokat a *fucsiang* motiválta – és így nem állna ellentétben az általános narratívájukkal –, de olyan időszak volt, ami mégis zsákutcába vezette Kínát. Még tovább is mehetnénk, és azt mondhatnánk, hogy a Mao-évek segítettek felkészülni a gazdasági fellendülésre egy képzett és egészséges munkaerő létrehozásával – két valós teljesítmény –, miközben olyannyira megtépázták a kommunista pártot, hogy Tengnek kapitalista stílusú reformokkal kellett kísérleteznie. Ehelyett azt a szinte már dogmatikus érvet halljuk, hogy Maóra szükség volt, talán azért, hogy értelmet adjanak a katasztrófák sorozatának, ami meghatározta a

hatalomban töltött éveit, mint pl. a tömeges éhhalál a nagy ugrás idején, és a kulturális forradalomhoz használó politikai kampányokban elpusztult milliók.

Eszünkbe juthat a szerzők érvelése, amikor arra gondolnak, hogy egyesek hogyan magyarázták a II. világháború utáni Nyugat-Németország sikerét. *Germany 1866–1945 (Németország története 1866–1945)* című monumentális munkája végén Gordon A. Craig azt írta, hogy Hitler „elpusztította a modernitással szembeni hagyományos ellenállás alapját.” De Németország esetében a II. világháború katasztrófája kiirtotta az ős-konzervatívokat, a katonai-földbirtokos osztályt, amely ellenezte a német liberalizmust a weimari köztársaság időszakában, majd lehetővé tette Hitler felemelkedését. Így a hitleri katasztrófa megsemmisítette azokat az erőket, amelyek megakadályozhatták volna a német társadalom háború utáni sikeres újjáalkotását. Bár Mao talán elpusztította a hagyományos társadalom nagy részét, nem világos, hogy ennek esetleges túlélése akadályozta-e volna Kína felemelkedését. Sokkal inkább Mao halála (és Teng puccsa, amivel eltávolította a maoistákat a hatalomból) volt az, ami felszabadította Kínát, hogy folytassa a modernizációt; hogy visszatérjen arra az akadozó, de nem reménytelen pályára, amin a háború előtt járt, és amit a térség más országai már nagy sikerrel jártak.

Továbbá Mao uralma óriási problémákat hagyott Kínára – nemcsak egy antidemokratikus pártot, hanem társadalmi és erkölcsi problémákat is, amelyeket a vallás és a hagyományos értékek elleni erőszakos támadások okoztak, nem is beszélve Mao katasztrófális intézkedéseiről, amelyek emberek tömegeinek halálához és állati sorba süllyedéséhez vezettek. Egyébként hogyan lehetne megmagyarázni az állam szinte kétségbeesett erőfeszítéseit, hogy visszaforgassák az idő kerekét azáltal, hogy visszatérnek a hagyományos értékekhez? Ezek meglehetősen hagyományos kritikai Mao uralmának, amikről széles körben folyik vita Kínában. Célszerű lett volna, ha Schell és Delury alaposabban megvitatják őket, mielőtt megállapítják, hogy Mao korszaka a kínai történelem tragikus, ám szükséges szakasza volt.

A szerzők egy Liu Hsziao-póról szóló fejezettel zárják lebilincselő könyvüket. (Mivel a 2010-ben Nobel-békedíjjal kitüntetett kínai irodalomtörténész „államellenes tevékenység” miatt jelenleg is börtönben van, ez a döntésük garantálja, hogy a könyvük nem jelenik majd meg Kínában.) Liu vezet át minket az elmúlt évtizeden, s bemutatja, hogyan küzdenek egyes kínaiak annak hatásaival, hogy a kínai vezetők a vagyont és a hatalmat keresik. Az eredmény egy gyakorlatilag ellenőrizetlen állam, amely úgy képes mozgósítani a tőkét és megvédeni Kínát, mint egyetlen más állam sem az elmúlt két évszázadban, de egyben nagyon paternalista és korrupt is.

A szerzők azonban majdhogynem aláaknázák saját választásukat, amikor azt mondják, hogy a Liuhoz hasonló másként gondolkodók nem tartoznak az uralkodó gondolatáramlatokhoz. Igaz ugyan, hogy Kínában az elmúlt másfél évszázadban az etatista modernizálók uralkodtak, de mindig is akadtak Liuhoz hasonló emberek, akik a jint testesítették meg a technokraták jangjával szemben. Ahogy azt Schell és Delury is megjegyzi a korábbi fejezetekben, kezdettől fogva voltak olyan kínaiak, akik felismerték, hogy szükség van a személyes szabadságjogokra, hogy ellensúlyozzák az erős államot. Ahelyett, hogy kívülállónak, outsidernek tekintenek a Liuhoz hasonló embereket, talán jobb lenne úgy ábrázolni őket, mint a fő probléma, amivel Kínának továbbra is foglalkoznia kell, ha előre akar lépni az igazi nemzeti nagyság felé.

Az ilyen teljesületlen törekvések állnak a középpontjában Timothy Beardson befektetési bankár *Stumbling Giant (Botladozó óriás)* című könyvének. Beardson régi vágású üzletember, aki már évtizedek óta foglalkozik az országgal, ismeri történelmét és több is érdeklő a költség-haszon mérlegnél. Beardson tézise világos és tömör: a Schell és Delury által kifejtett *fucsiang* valós tényező, és Kínát nem fenyegeti az összeomlás. Ugyanakkor Kína szárnyalását különböző okok korlátozzák, és ezek kérdésessé teszik, hogy Kína modernizációjának projektje befejeződött-e vagy csak egy új, vitathatatlanul cseleesebb szakaszba lépett.

Talán a legkevésbé érdekes része a könyvnek a megoldásra váró (de nem megoldhatatlan) komoly kérdésekről szól. Ezek olyan technikai kérdések, mint pl. az energia és a környezet-szennyezés, amelyekkel bolygónk számos más országa is szembenéz. A legérdekesebb ezek közül a demográfia, ami Beardson szerint hátráltatja majd Kína felemelkedését. Érvelése szerint a jelenlegi előrejelzésekkel ellentétben előregedő és végső soron fogyatkozó népességével Kína nem válhat a világ legerősebb országává 2100 előtt. Megjegyzi, hogy bár jelenleg Kína 4:1 arányú előnnyel rendelkezik a népesség terén az Egyesült Államokkal szemben, de ez az előny 2100-ra valószínűleg 1,9:1-re csökken, miközben az Egyesült Államokban sokkal alacsonyabb lesz a népesség átlagéletkora.

Ha az Egyesült Államok meg tudja őrizni gazdasági kreativitását, írja Beardson, nincs okunk azt gondolni, hogy nem marad a világ meghatározó országa évszázadunk végéig. Beardson szerint ahhoz, hogy ellensúlyozza a demográfiai hátrányt, Kínának szembe kell néznie néhány olyan kérdéssel, amelyeket az államépítés időszakában elhanyagoltak, s amelyeket Schell és Delury olyan jól kifejtenek.

Az egyik ilyen probléma a megalázottság érzése. Mint ahogyan azt már a bevezetőben is említettük, a hagyományos kínai történetírás úgy tanítja, hogy az országot a 19. század közepétől, vagyis az ópiumháború elvesztésétől kezdve mintegy száz éven át újra és újra megalázták a kívülállók; és ez az az érzés, ami Schell és Delury véleménye szerint Kínát a *fucsiang* keresésére ösztönzi. Beardson szerint helytelen Kína problémáiról úgy gondolkodni, hogy azok az ópiumháborúban elszenvedett vereségből erednek. Ennél sokkal megalázóbb volt az, hogy az utolsó három császári dinasztia közül kettő idején kívülállók – mongolok és mandzsuk – vezették az országot. Beardson úgy látja, hogy az 1911-es forradalmat erősen befolyásolta a han kínaiak vágya, hogy megszabaduljanak a mandzsuktól, egy egykori nomád néptől, akik 1644-ben megalapították a Csing-dinasztiát, és azóta irányították az országot. Míg Schell és Delury túlnyomórészt hazafias vagy nacionalista jellegűnek ábrázolják az 1911-es forradalmat, Beardson megjegyzi, hogy

a forradalom mandzsu-ellenes pogromokkal és mézszárlásokkal kezdődött.

Ironikus módon a mandzsukat követő rezsimiek átvették azokat a határokat, amiket a Csing-dinasztia uralkodói egy sor hódítás révén a 17. és 18. században kiépítettek, így a mai Kína talán az utolsó nagy soknemzetiségű birodalom a világon. Beardson arra a következtetésre jut – és lehetetlen, hogy bármelyik kínai vezető felismerné ugyanezt, bár teljesen ésszerű –, hogy Kínának meg kellene válnia néhány olyan nyugtalan régiójától, mint Tibet és Hszincsiang:

Kína gazdagabb, erősebb, stabilabb, elismertebb, modernebb, biztonságosabb és boldogabb lehet, ha lemond jelenlegi területének nagyjából 5-10%-áról –; olyan államként, amelynek koherens nézetei vannak önmagáról, történelméről, értékeiről és céljairól.

Ám a Kínát feszítő mély strukturális problémák megoldása nem tűnik valószínűnek, miközben az ország épp a világban betöltendő szerepét keresi. Ehhez jönnek még a demográfiai gondok és a nem világos politikai jövőkép, így Beardson úgy látja, hogy Kína nem fogja majd felváltani az Egyesült Államokat a világ legerősebb országának szerepében.

Ez természetesen nem a hagyományos bölcsesség. Más könyveket olvasva, mint például Juan Pablo Cardenal és Heriberto Araújo *China's Silent Army*⁵ (*Kína csendes hadserege*) című munkáját, talán megbocsátható azt gondolni, hogy Kína máris meghódította a földkerekséget. A két spanyol újságíró szinte az egész világot beutazta és számos interjú készített abból a célból, hogy bemutassa, milyen mértékű Kína befolyása más országokra. Sajnos könyvüket olyannyira tönkreteszi a barokk, hiperbolikus nyelvezet és a sekélyes elemzés, hogy nem igazán lehet komolyan venni...

A szerzők rögtön az elején, a könyv bevezetőjében azt állítják, hogy Po Hszi-lajnak, az egykori magas rangú vezetőnek már-már sikerült bejut-

nia a hatalom legfelső körébe, mielőtt 2012-ben kegyvesztetté vált volna, jöllehet ez pusztá feltevés, és meglehetősen valószínűtlen, hogy tényleg így történt volna. Azt is mondják, hogy a 2008-as olimpia „felülírta” az 1989-es Tienanmen téri vérengzés emlékét, holott ez egyáltalán nem igaz. Szerintük a pekingi volt az első fejlődő országban rendezett nyári olimpia, azaz nyilvánvalóan megfelelnek az 1968-as mexikói olimpiáról. Ezeket a ténybeli tévedéseket tetézi a leegyszerűsített, rövid távú elemzés: „Kristálytisztán látszik – írják –, hogy mi történik: miközben a Nyugat szenved a 2008-as válság következményeitől, Kína egyre erősebbé válik.”

Még rosszabb az a meggyökeresedett előítélet a két szerző részéről, amely felidézi a német császár figyelmeztetését a „sárga veszedelemről”. Az egyik fejezetet egy idézettel zárják le, ami arról szól, hogy a kínaiak láthatatlanok, de „mindenütt” ott vannak. Amikor egyik utazásuk közben átlépik a Mandzsúria és Szibériába közötti határt, azt írják, hogy „Észak-Kína durva arcvonásai hirtelen átadják a helyüket a kaukázusi faj karcsú alakjainak, sápadt bőrének és szőke hajának.” Lehet, hogy ez elfogadhatónak hangzik spanyolul, de angolul, egy észak-amerikai fül számára ez a nyelvezet a rasszizmussal, de a legjobb esetben is a fajról alkotott nevétségesen naiv nézetekkel határos.

Az ehhez hasonló könyveket hasznosabb bizonyítéknak tekinteni arra a bizalmatlanságra, amit Kína felemelkedése okozott. Azokra a dolgokra gondolunk, amiket Beardson elemzett vagy Edward Luttwak vetett fel legutóbbi könyvében.⁶ Egy másik könyv, ami azt vizsgálja, hogyan kell kezelni Kína felemelkedését, a *Cool War (Hűvös háború)* című munka a Harvard Egyetem jogászprofesszora, Noah Feldman tollából. A könyv arra a nem meglepő következtetésre jut, hogy jelenlegi politikai rendszerével Kína egy ideig még az Egyesült Államok ellenfele marad.

Ez azért van – érvel Feldman –, mert Kína nem demokratikus, és nem is valószínű, hogy demokráciává válik, míg az a meggyőződés, hogy az emberi jogok és a demokrácia a pillérei a legitim államnak továbbra is arra ösztönöz sok amerikai,

5 A könyv a 2012-ben megjelent spanyol eredeti változat (*La silenciosa conquista china. Una investigación por 25 países para comprender como la potencia del siglo XXI esta forjando su futura hegemonia*. Critica, 289 oldal) nemrégiben kiadott angol fordítása.

6 Lásd a szerző által készített interjút a *The New York Review of Books* 2013. április 4-ei számában.

hogy illegitimnek tekintsék a kínai kormányt. Ehhez kapcsolódó feszültségforrás az erősödő kínai nacionalizmus, amit a pártnak támogatnia kell, hogy fenntartsa a legitimitását, ám ami máris súlyos konfliktusokat okoz a szomszédos országokkal, amelyek legtöbbje történetesen az Egyesült Államok szövetségese. Valószínűleg ezen problémák egyike sem fog mérséklődni az elkövetkező évtizedekben – éppen ellenkezőleg, Feldman úgy látja, hogy csak súlyosbodni fognak. Feldman ugyanakkor azt mondja, hogy ez nem feltétlenül jelent egy újabb hidegháborút, inkább egy elhúzódó politikai versenyhez és kölcsönös gazdasági egymásrautaltsághoz vezethet.

Hasonló Hugh White a nemzetközi kapcsolatok ausztrál szakértőjének véleménye is, aki azt írja *The China Choice (A kínai választás)* című könyvében, hogy az Egyesült Államoknak meg kell találnia a módot arra, hogy békésen együtt éljen Kínával. Véleményem szerint azonban White téved, amikor úgy érvel, hogy Barack Obama (eredetileg 2013 októberére tervezett, majd az amerikai költségvetési viták miatt lemondott és a tervek szerint idén tavasszal megtartandó) ázsiai körútja azt jelenti, hogy az Egyesült Államok úgy döntött, szembeszáll Kínával. Éppen ellenkezőleg, úgy tűnik számomra, hogy az Egyesült Államok nem akadályozni próbálja Kína felemelkedését, hanem újjáépíti és megerősíti kapcsolatait Ázsiával, miután az afganisztáni és az iraki háború idején elhanyagolta a régiót.

Hogy mindennek mi lesz az eredménye, azt nagyon nehéz megjósolni, de William A. Callahan *China Dreams (Kínai álmok)* című könyve legalább kivészi a vitát a történelmi erők és feltelezett forgatókönyvek elméleti világából, és megszólaltatja a mai kínaiakat. Teszi ezt azzal, hogy bemutat húsz kiemelkedő kínai közéleti értelmiségit és a kínai álomról vallott véleményüket.

Callahan civil szereplőkre összpontosít, az általa megszólaltatott húsz személyiség között csak három kormányzati tisztviselőt találunk: Hszi Csin-pinget, Hu Csin-taót és Po Hszi-lajt. A többiek – egyesek kicsit jobban, mások kevésbé – független civil társadalmi csoportok tagjai. Vannak köztük kvázi-kormányzati tisztviselők (mint a közgazdász Justin Yifu Lin⁷) nemzetiek

(mint a politológus Pan Vej), továbbá filmesek és bloggerek is. Akadnak olyanok is, akik Chan Koonchung Pekingben élő hongkongi regényíróhoz hasonlóan meglehetősen sötétben látják Kínára váró évtizedeket, és egy már-már antiutópiának tűnő jövőképet vázolnak fel. Művészek, mint Caj Kuo-csiang hangsúlyozzák a parasztok által játszott szerepet Kína modernizációjában.

Egy teljes kör megtetele után itt térünk vissza Schell és Delury történelmi pillantásához. Callahan narratíváját, különösen a népköztársaság korszakában, a kormányzati tisztviselők (Mao, Teng és Csü Rong-csi) uralják, és az utolsó fejezet vált Liu Hsziao-póra és reformfelhívására. Callahan szerint a jövőben nagyobb lesz a nem-hivatalos hangok szerepe.

Ez lehet az a pont, ahol az ismertetett könyvek legjobbjai egy nézetet vallanak: a felismerés, hogy Kína jövőjét maguk a hétköznapi kínai állampolgárok is meghatározzák majd. A központi kérdés az, hogy ez valamilyen szabályozott politikai részvétel (ami jelenleg kizárt) vagy inkább felülről jövő nyomás révén valósul meg?

(*The New York Review of Books*)

Thomas Speckmann

Mire jó a háború?

Barbara Kuchler: „Kriege“. Eine Gesellschaftstheorie gewaltsamer Konflikte (Campus Verlag, Frankfurt am Main, 2013, 413 oldal) és Ian Morris: „Krieg“. Wozu er gut ist. (Campus Verlag, Frankfurt am Main, 2013, 527 oldal) című könyveinek bemutatása

Korábban meg akarták nyerni a háborúkat, most el szeretnék kerülni őket. Barbara Kuchler és Ian Morris azt vizsgálja, hogyan változott a fegyveres erőszak megítélése a kőkorszaktól napjainkig.

Demystifying the Chinese Economy. Cambridge University Press, 2011, 330 oldal) a The New York Review of Books 2012. szeptember 27-ei számában írtam recenziót.

⁷ Legutóbbi könyvéről (*Justin Yifu Lin:*